

пользуемся множеством предложений для выражения своих мыслей и чувств. У модели могут быть варианты – лексические, грамматические, интонационные и структурные, которые различаются словами, наполняющими модель, грамматическими формами слов, смысловым и интонационным выделением значимых слов. Обучение надо начинать с наиболее употребительных конструкций простых предложений. Для успешного усвоения моделей необходимо предварительно сообщить студентам о глаголе и особенностях построения основы предложения, и лишь потом отрабатывать модели, сосредоточивая внимание на лексическом наполнении модели, структурном оформлении входящих в нее слов, согласовании этих слов между собой. Нужно научить студентов связывать модель с определенными ситуациями, учитывая стилистический фактор.

В системе обучения русскому языку китайских студентов главную роль играет начальный этап, когда закладываются основы владения иностранным языком. Начальный этап обеспечивает достижение конечных целей обучения на самом элементарном уровне, то есть владение языком в избранном круге тем, ситуаций общения на ограниченном лексико-грамматическом материале.

От правильного отбора и системы последовательного изучения основных единиц зависит дальнейший успех студентов в овладении русским языком как средством коммуникации.

Я.Р.САМУЙЛІК (г. Брэст, БрДТУ)

АСАБЛІВАСЦІ ФУНКЦЫЯНАВАННЯ НАЗОЎНІКА Ў ТЭРМІНАЛОГІІ

Адметнасці ўжывання прыметніка ў тэрміналогіі мы разгледзелі ў папярэднім артыкуле. У працы адзначана адна з самых спецыфічных рыс гэтай частцы мовы: “прыметнікі ў якасці слоў-тэрмінаў у розных тэрмінасістэмах ужываюцца даволі рэдка... У большасці выпадкаў прыметнік спалучаецца з назоўнікам, з’яўляючыся неад’емнай часткай словазлучэння, што абазначае тыя ці іншыя паняцці” [2].

У гэтым артыкуле мы засяродзім увагу на асаблівасцях функцыянавання назоўніка ў тэрміналогіі.

Асноўную колькасць слоў-тэрмінаў у беларускай мове складаюць агульныя назоўнікі. Так, слоўнік па маркетынгу фіксуе, напрыклад, наступныя словы-тэрміны: *андэрдог, буцік, дэмпінг, канібалізацыя, маркет, рэкламнаўства, спад, спонсар, франчайзер, эфі* і інш., слоўнік менеджара – *авуары, акрэдытыў, акцыз, акцыя, арэнда, асацыяцыя, аўдыт, аўдытар, аўкцыён* і інш., слоўнік па машынабудаванні – *абагрэў, абточка, апрацоўка, блакіроўка, выклёпка, зачыстка, змазка, манціроўка* і інш., слоўнік па філасофіі – *магія, магчымасць, мадальнасць, мадэль, мадэляванне, мапада, манізм, маніхейства* і інш.

У якасці аднаслоўных тэрмінаў досыць часта выкарыстоўваюцца ўласныя імёны, якія, перайшоўшы ў разрад тэрмінаў, становяцца агульнымі назоўнікамі. Да такіх тэрмінаў належаць адзінкі вымярэння фізічных велічынь, названыя паводле прозвішча іх адкрывальнікаў, напрыклад: *ампер* ‘адзінка сілы току’ (А.М. Ампер – французскі фізік); *ват* ‘адзінка магутнасці’ (Дж. Уат – англійскі вынаходца); *генры* ‘адзінка індуктыўнасці’ (Дж. Генры – амерыканскі фізік); *джоўль* ‘адзінка энергіі’ (Дж. П. Джоўль – англійскі фізік); *ом* ‘адзінка супраціўлення’ (Г.С. Ом – нямецкі фізік); *сіменс* ‘адзінка электрычнай праводнасці’ (Э.В. Сіменс – нямецкі электратэхнік і вынаходца) і інш.

Уласныя назоўнікі выступаюць і ў якасці ўтваральных асноў слоў-тэрмінаў. Напрыклад, у хімічнай тэрміналогіі выкарыстоўваюцца прозвішчы вучоных, у гонар якіх названы хімічныя элементы: *курчатавіў* (І.В. Курчатаў – рускі фізік); *кюрыў* (П. Кюры і М. Складуўская-Кюры – французскія вучоныя); *мендзялевіў* (Д.І. Мендзялееў – рускі вучоны); *нобеліў* (А.Б. Нобель – шведскі інжынер); *эйнштэйніў* (А. Эйнштэйн – фізік-тэарэтык) і інш.

Часам для ўтварэння тэрміна скарыстана спалучэнне імя і прозвішча вучонага, напрыклад: *нільсборыў* – хімічны элемент названы ў гонар дацкага фізіка Нільса Бора. Нярэдка ў якасці асновы слова-тэрміна выкарыстоўваецца геаграфічная назва – уласны назоўнік, як, напрыклад, для назвы хімічных элементаў тыпу *еўропій*, *каліфорній*, *францый*, дзе выразна выдзяляецца суаднесенасць тэрміна з назоўнікамі Еўропа, Каліфорнія, Францыя.

Уласны назоўнік становіцца часткай складаных аднаслоўных тэрмінаў-назваў прыбораў, напрыклад: *амперметр* ‘прыбор для вымярэння сілы пастаяннага і пераменнага электрычнага току’ (А.М. Ампер); *веберметр* ‘прыбор для вымярэння магнітнага патоку’ (В.Э. Вебер – нямецкі фізік); *вольтметр* ‘прыбор для вымярэння напружання паміж дзвюма кропкамі электрычнага ланцуга’ (А. Вольт – італьянскі фізік); *омметр* ‘прыбор для непасрэднага вымярэння супраціўленняў, якія вымяраюцца ў омах’ (Г.С. Ом); *фарадаметр* ‘прыбор для вымярэння электрычнай ёмістасці электратэхнічных вырабаў: кандэнсатараў, кабеляў’ (М. Фарадэй – англійскі фізік) і інш. Нямецкі фізік М. Лаўэ прапанаваў свой метада рэнтгенаўскіх здымкаў, які назваў *лаўэграмай*; у Кітаі, каля Пекіна, былі знойдзены рэшткі старажытнага тыпу выкапнёвага чалавека, блізкага да пітэкантрапа, а таму і назвалі яго *сіпантрапам* (лац. Sina – Кітай і грэч. anthropos – чалавек); калі знайшлі буйны (каля 300 метраў даўжыні) выкапень паўзуна, які жыў у другой палове мезазойскай эры, яго назвалі *атлантазаўрам* (Атлант – імя тытана, які трымаў, як сказана ў легендзе, нябесны купал, а грэч. sauros – яшчарка) [1, с. 186–188].

Для назоўнікаў у марфалагічнай сістэме літаратурнай мовы характэрны граматычныя катэгорыі роду, ліку, склону, якія функцыянуюць і ў тэрміналогіі. Што да адрозненняў, то яны ідуць у агульным рэчышчы развіцця граматычнай сістэмы беларускай мовы. Так, у тэрміналогіі для пэўнай часткі назоўнікаў адзначаны выпадкі ўжывання форм множнага ліку замест адзіночнага, у той час як у агульналітаратурнай мове для гэтых назоўнікаў формы множнага ліку менш уласцівы. Адбываецца гэта ў асноўным тады, калі ў той ці іншай галіне навукі

або тэхнікі, у практыцы фарміруецца і вылучаецца спецыяльнае значэнне ў адрозненне ад значэння, якое перадаецца назоўнікам у форме адзіночнага ліку. Тут перш за ўсё адначым рэчывы назоўнікі, якія не маюць формы множнага ліку, таму што абазначаюць паняцці (рэаліі), якія не паддаюцца лічэнню як асобна ўзятыя прадметы. Групу рэчывых назоўнікаў складаюць назвы карысных выкапняў, металаў, газаў, грунту, злакаў, траў, агародных культур, ягад, харчовых прадуктаў, тканін, розных матэрыялаў, прыродных з'яў і інш. Але ў сілу таго, што ўзнікае неабходнасць абазначыць від, гатунак рэчыва, пачынае выкарыстоўвацца форма множнага ліку: *спірт – спірты (аднаатамныя, двухатамныя, чатырохатамныя, араматычныя), смала – смолы (араматычныя, мінеральныя, сінтэтычныя, фенольныя), соль – солі (калійныя, мінеральныя), віно – віны (дысертычныя, сталовыя), вада – воды (бытавыя, сцёкавыя, дрэйфуючыя, падземныя, напорныя, сярністыя, мінералізаваныя, грунтавыя), глеба – глебы (кіслыя, лёгкія, інтразанальныя, рэліктавыя, лесастэпавыя), метал – металы (плацінавай групы, высакародныя, каляровыя, лёгкія, чорныя), масла – масла (змазачныя, летнія, сівушныя, сінтэтычныя, эфірныя, індустрыяльныя, нізкавязкія, аўтамабільныя), тытунь – тытуні (дзікарэслыя, пахучыя), руда – руды (каляровых металаў, бедныя) і інш.*

Прыведзеныя прыклады паказваюць, што формы множнага ліку рэчывых назоўнікаў утвараюцца даволі лёгка і даюць магчымасць ахарактарызаваць з'явы і паняцці, якія пашыраны ў розных галінах навукі і тэхнікі. Але часам узнікаюць даволі складаныя сітуацыі. Напрыклад, у рускай тэрміналогіі выкарыстоўваецца назоўнік *пар* звычайна ў адзіночным ліку, калі гаворка ідзе пра газ, у які ператвараецца вада пры награванні (*водзяной пар, отработанный пар, капиллярный пар, пар высокого давления, сухой пар, пар низкого давления* і інш.). Форма множнага ліку ад *пар* (маецца на ўвазе вадзяны пар) ужываецца толькі ў некаторых устойлівых словазлучэннях: *поднять пары, под парами* (пра паравоз, параход, якія гатовы ў любую хвіліну рушыць у дарогу). Для абазначэння выпарэнняў некаторых вадкасных рэчываў у рускай тэрміналогіі ўжываецца форма множнага ліку *пары* (*пары камфары, пары бензина, пары ртути, ртутные пары*). Перакладныя руска-беларускія слоўнікі рускае *пар* перадаюць словам *пара* і даюць памету аб адсутнасці ў беларускай мове формы множнага ліку. У рускай частцы перакладных слоўнікаў не падаецца адценне значэння 'выпарэнні некаторых рэчываў', для якога ў рускай мове выкарыстоўваецца форма множнага ліку *пары*. Таму рускае словазлучэнне *пары камфары* перакладаецца як *пара камфары* [РБС, 2, с. 442]. Услед за гэтымі даведнікамі беларускія тэрміналагічныя слоўнікі таксама падаюць толькі форму адзіночнага ліку, напрыклад: *иртутная пара* [РБФС, с. 148].

Іншы падыход да гэтага пытання назіраецца ў РБСМФТ. Аўтары даведніка лічаць, што ў адрозненне ад агульналітаратурнай мовы ў тэрміналогіі больш шырока ўжываюцца формы множнага ліку. Таму ў слоўніку можна знайсці *чыгуны* (пра сплавы чыгуну) – *высокатрывалыя чыгуны; масла* (тэхнічныя); *пары* – *пары карбанілэзмязічальных араматычных кетонаў, пары адыходзячыя, пары ртуці, пары складанамалекулярныя, атмасфера пароў ртуці*

(параўн. у гэтым жа слоўніку: *пара вадзяная, пара капілярная, пара насычаная* ... пра вадзяную пару) [РБСМФТ, с. 36, 181, 263, 266, 488]. Падобная сітуацыя ўзнікае і пры перакладзе з рускай мовы тэрміна *веса входов*, у якім падкрэсліваецца множнага, неаднаразовасць. Як быць у дадзеным выпадку, на чым спыніцца: *вагі ўваходаў* (мн. л.) ці *вага ўваходаў* (адз. л.)?

Калі формы множнага ліку тыпу *чыгуны, маслы* і некаторыя іншыя падаюцца згодна з формаўтваральнай і акцэнтнай сістэмамі адпаведных разрадаў назоўнікаў (параўн. *чыгуны – сталы, дубы; маслы – вокны, сёлы, колы*), то форма множнага ліку *пары* (*пары ртуці, атмасфера пароў ртуці*) не адпаядае нормам утварэння форм множнага ліку ад назоўнікаў жаночага роду, дзе ў назоўным склоне множнага ліку канчатак ненаціскны (параўн. *хата – хаты, кніга – кнігі, гара – горы* і г.д.). Таму, відаць, пры неабходнасці выкарыстання форм множнага ліку ад назоўнікаў жаночага роду трэба прытрымлівацца агульнага правіла і канкрэтна ад назоўніка *пара* ўжываць множны лік *пары* (*пары камфоры, пары спірту*), хаця гэта на першы погляд і нязвыкла.

Форма множнага ліку рэчывных назоўнікаў, а таксама абстрактных назоўнікаў, якія абазначаюць дзеянне, выкарыстоўваецца і для абазначэння вялікай колькасці: *пясок – пяскі пустыні, вада – воды акіяна, снег – вечныя снягі, надой – месячныя надой, біццё – індыкатар біццяў, рэжым біццяў, цеч – выяўляльнік цечаў, шум – спектр шумоў* і інш.

У тэрміналогіі намнога шырэй ужываюцца ў множным ліку некаторыя абстрактныя назоўнікі, набываючы пры гэтым часта канкрэтнае значэнне: *ёмістасць – ёмістасці (напоўніць ёмістасці газам, ёмістасці з гаручым), магутнасць – магутнасці (увод у дзеянне новых энергетычных магутнасцей), вузкасць – вузкасці (вузкая частка фарватару), стан – станы (тэарэма гранічных станаў), асяроддзе – асяроддзі (абагачэнне ў цяжкіх асяроддзях), зона – зоны (зоны высокіх энергій), тэмпература – тэмпературы (зона тэмператур ператварэння), дэфармацыя – дэфармацыі (зона дэфармацыі)*. Вядома, што ў агульналітаратурнай мове такія ўтварэнні пашырэння не маюць.

Выкарыстоўваецца форма множнага ліку для абазначэння абагульненай назвы групы аднародных па нейкай прыкмеце рэчываў (прадметаў), кожны з якіх мае спецыяльную назву, а ўсе разам называюцца іншым словам, якое і ўжываецца ў множным ліку. Напрыклад, *сапрафіты* (расліны, у якіх адсутнічае хларафіл), *баніфікатары* (рэчывы, якія дабаўляюць у рабочыя саставы з мэтай палепшыць іх якасць), *ападка* (дождж, раса), *караціноіды* (расліны, якія ўтрымліваюць карацін), а таксама *фікаміцэты, фікамікозы* і інш.

Вельмі шырока ў біялагічнай і батанічнай тэрміналогіі выкарыстоўваецца форма множнага ліку для называння сямействаў, атрадаў, падатрадаў флары і фаўны: *даўганосікі* 'сямейства жукоў з падатрада разнаядных' і *даўганосік* (*арэхавы, бярозавы, гарохавы, бурачны звычайны*), *соўкі* 'сямейства матылькоў з атрада лускакрылых' і *соўка* (*агародная, сасновая, капусная*), *папараці* 'сямейства' і *папараць* (*мужычынская, жаночая, Ліпзя*).

Разыходжанні ва ўжыванні родавых варыянтаў назоўнікаў паміж агульналітаратурнай мовай і тэрміналогіяй адзінкавыя. Так, у літаратурнай мове

ўжываецца *эюра ж., крэмальер м., кампанент м.*, а ў тэрміналогіі адзначаны *эюр м. і эюра ж., крэмальер м. і крэмальера ж., кампанент м. і кампанента ж.* (прычым у тэрміналогіі ўжываецца пераважна форма *кампанента ж.*: *кампанента вектара, кампанента звязаная, кампанента другасная, кампанента праікальная, кампанента газавога асяроддзя, кампанента ВКР першая стоксава, кампанента пункта, кампанента сінгularная*) і інш.

У літаратурнай мове ёсць паралельныя формы тыпу *стол – столік, талерка – талерачка, долата – долатца*, якія звязаны з выражэннем аб'ектыўнай памяншальнасці. Але, напрыклад, у парах тыпу *сонца – сонейка, хвіліна – хвілінка, сын – сынок* адсутнічае значэнне аб'ектыўнай памяншальнасці і адлюстроўваецца толькі суб'ектыўна-эмацыянальнае значэнне. Асаблівасцю тэрміналагічнай лексікі з'яўляецца адсутнасць у ёй рэгулярных форм суб'ектыўнай ацэнкі. Але гэта адметнасць у пэўнай ступені мае адносны характар, таму што ў некаторых тэрмінасістэмах адзначаюцца ўтварэнні тыпу *галінка, шчыток, слупок, раслінка, кошык, каташок, мосцік, галоўка, кручок, кулачок, бурцік* і інш. Гэта так званыя тэрміналагізаваныя формы суб'ектыўнай ацэнкі. Прычым у тэрміналагічнай лексіцы, у адрозненне ад лексікі агульналітаратурнай, паралелізм тыпу *галіна – галінка, ічыт – шчыток, сеялка – сеялчка* абумоўлены толькі аб'ектыўнай памяншальнасцю, базіруюцца на аб'ектыўных крытэрыях экстралінгвістычнага характару. Напрыклад: *сіта* тэхн. 'род рэшата для прасейвання' (*сартавальнае сіта, вібрацыйнае сіта, барабаннае сіта*) і *сітка* 'прыстасаванне для працэджвання малака' (*цадзільнае сітка*); *хмызнякі* 'шматгадовыя дрэўныя расліны вышыняй 0,8–6 м, якія галіняцца ля самай зямлі і не маюць галоўнага ствала' і *хмызнячкі* 'нізкарослыя – да 60 см – хмызнякі, працягласць жыцця якіх 5–10 гадоў'; *баразна* 'паглыбленне на глебе для праходу, сцёку вады' (*крайняя баразна, сцёкавая баразна, глыбокая баразна*) і *баразёнка* (*паліўная баразёнка, маркёрная баразёнка*); *ічыт* 'дошка, на якой зманціраваны вымяральныя і кантрольныя прыборы' (*ічыт пераключэнняў, падышлікавы ічыт, ічыт кіравання*) і *шчыток* (*шчыток з плаўкімі засцерагальнікамі*); *рухавік* (*двухфазны, дызельны, газатурбінны*) і *рухавічок* (*рухавічок патэнцыяметра*); *рычаг* (*рычаг аўтаіспуска, рычаг клапана*) і *рычажок* (*рычажок кампаса*); а таксама *электрапліта* і *электраплітка, махавік* і *махавічок* і інш.

У тэрміналогіі ёсць лексікалізаваныя формы суб'ектыўнай ацэнкі, якія не маюць суадносных зыходных форм. Напрыклад, у батанічнай тэрміналогіі: *гарлачык, слупок, песьцік, парасонік, рыльца, каробачка, пладаножка*; у біялогіі: *хрусталік* (*крышталік*); у энтымалогіі: *кужалка, лічынка, конік*; у пчалярскай тэрміналогіі: *малачко*; у тэхніцы: *галоўка, ручка*; у электратэхніцы: *пеўнік калектарны, зайчык* (*светлавы*); у лінгвістыцы: *дужкі, радок* і інш.

Экспрэсіўнасць і з'яўленне памяншальных форм, абумоўленых выражэннем суб'ектыўна-эмацыянальнага значэння, не характэрны для тэрміналогіі, аднак асобныя словы з разраду прафесіяналізмаў характарызуюцца вобразнасцю і маюць пэўны элемент суб'ектыўнай ацэнкі, напрыклад *пузанчык* 'гатунак сланечніка з кароткімі тоўстымі зярняткамі' і інш.

Адносна склонавых форм можна адзначыць наступнае. У першую чаргу звяртае на сябе ўвагу ўжыванне канчаткаў роднага склону множнага ліку. Аўтары некаторых тэрміналагічных слоўнікаў ігнаруюць патрабаванні граматык адносна размеркавання канчаткаў роднага склону ў залежнасці ад тыпу скланення і будовы асновы. Так, у назоўніках жаночага роду на *-а* (*-я*) з асновай на адзін зычны, для якіх граматыкі рэкамендуюць нулявы канчатак, перавага аддаецца канчатку *-аў* (*-яў*): *алгебра падзеяў, вось абцысаў, вось ардынатаў, прынцып адпаведнасці межэй, пучок акружынаў, тэорыя групаў* [ТСВМ, с. 12, 51, 63, 67, 79]; *дыяпазон напругаў, дыяпазон радыёчасціняў* (маецца на ўвазе радыёчастот), *дыяпазон тэмператураў, дыфракцыя хваляў, ізамерыя малекулаў, інтэрвал між лініяў дублета, механіка горных пародаў, пачатак каардынатаў, абсяг высокай энергіяў, абсяг прамежкавых энергіяў, плячо пары сілаў, правіла сумаў, прастора падзеяў, цэнтр масаў, часціня пульсацыяў, шкала глыбіняў, эліпсоід напругаў* (маецца на ўвазе напружанняў) [РБФС, с. 51, 53, 73, 78, 121, 131, 137, 138, 157, 174, 185, 272, 276, 280, 289].

Назоўнікі з чыстай асновай (3 скланенне) таксама ўжываюцца з канчаткам *-яў*: *дынаміка вадкасцяў, паварот вояў каардынатаў, эпура хуткасцяў* і інш. [РБФС, с. 52, 160, 291]; *выбар з дзвюх магчымасцяў, дотык мнагастайнасцяў, лінія роўных ступеняў, пара плоскасцяў, прыядзеньне да галоўных вояў, тэорыя імавернасцяў* і інш. [ТСВМ, с. 19, 32, 37, 53, 62, 79].

Як відаць з прыведзеных вышэй прыкладаў, канчатак *-аў* (*-яў*) ужываецца не толькі ў тых групах назоўнікаў, для якіх у граматыках дапускаюцца варыянтныя формы з нулявым канчаткам і канчаткам *-аў* (*-яў*), але і ў назоўніках з асновай на *г, к, х* (тыпу *напруга*), у назоўніках на *-ія* (*-ыя*) (тыпу *энергія, пульсацыя*) і наогул у шматскладовых назоўніках (тыпу *глыбіня, радыёчасціня*), для якіх граматыкі падаюць толькі формы з нулявым канчаткам.

З'ява разбурэння, размывання тыпаў скланення, засіліце канчатка *-аў* (*-яў*) у назоўніках жаночага роду на *-а* (*-я*) і з чыстай асновай даволі распаўсюджана ў вуснай моўнай практыцы пэўнай часткі носьбітаў беларускай мовы, а наяўнасць гэтых канчаткаў у некаторых газетах і часопісах, як бачым, была падставай для фіксацыі іх у некаторых тэрміналагічных слоўніках, што таксама адмоўна ўплывае на нарматыўныя каноны літаратурнай мовы. Тэрміналагічныя слоўнікі як адзін са сродкаў укаранення прапаганды нарматыўнасці беларускай мовы, здаецца, не павінны ісці ўразрэз з існуючым правалісам і рэкамендацыямі граматык.

Дапушчаны памылкі і ва ўжыванні канчаткаў роднага склону адзіночнага ліку назоўнікаў мужчынскага роду. Напрыклад, *падвышэнне да кубу, знак радыкалу* (трэба: *куба, радыкала*) [ТСВМ, с. 12, 27]; *базіс – базіса* (трэба: *базісу*), *атам – атаму, лагіцызм – лагіцызму, мнагасклад – мнагаскладу, аднасклад – аднаскладу* (трэба: *атама, мнагасклада, аднасклада, лагіцызма*) [РБМС, с. 17, 18, 86, 98, 114]; [3, с. 119–124].

Падвергнуты аналізу фактычны матэрыял дае падставы сцвярджаць:

- па-першае, асноўную колькасць слоў-тэрмінаў у беларускай мове складаюць агульныя назоўнікі;

- па-другое, у якасці аднаслоўных тэрмінаў досыць часта выкарыстоўваюцца ўласныя імёны, якія, перайшоўшы ў разрад тэрмінаў, становяцца агульнымі назоўнікамі; уласныя назоўнікі выступаюць і ў якасці ўтваральных асноў слоў-тэрмінаў; часам для ўтварэння тэрміна скарыстана спалучэнне імя і прозвішча вучонага, геаграфічная назва або ўласны назоўнік становіцца часткай складаных аднаслоўных тэрмінаў;

- па-трэцяе, у тэрміналогіі для пэўнай часткі назоўнікаў адзначаны выпадкі ўжывання форм множнага ліку замест адзіночнага, у той час як у літаратурнай мове для гэтых назоўнікаў формы множнага ліку менш уласцівы;

- па-чацвёртае, зрэдку маюць месца разыходжанні ва ўжыванні родавых варыянтаў назоўнікаў паміж агульналітаратурнай мовай і тэрміналогіяй;

- па-пятае, асаблівасцю тэрміналагічнай лексікі з'яўляецца адсутнасць у ёй рэгулярных форм суб'ектыўнай ацэнкі, аднак у некаторых тэрмінасістэмах адзначаюцца так званыя тэрміналагізаваныя формы суб'ектыўнай ацэнкі (тыпу *кошык* і інш.), прычым у тэрміналагічнай лексіцы, у адрозненне ад лексікі агульналітаратурнай, паралелізм тыпу *шчыт – шчыток* і інш. абумоўлены толькі аб'ектыўнай памяншальнасцю, базіруюцца на аб'ектыўных крытэрыях экстралінгвістычнага характару; у тэрміналогіі ёсць лексікалізаваныя формы суб'ектыўнай ацэнкі, якія не маюць суадносных зыходных форм (напрыклад, у электратэхніцы: *пеўнік калектарны* і інш.);

- па-шостае, звяртае на сябе ўвагу ўжыванне канчаткаў роднага склону множнага ліку: у назоўніках жаночага роду на *-а (-я)* з асновай на адзін зычны, для якіх граматыкі рэкамендуюць нулявы канчатак, перавага аддаецца канчатку *-аў (-яў)*; назоўнікі з чыстай асновай (3 скланенне) таксама ўжываюцца з канчаткам *-яў*; канчатак *-аў (-яў)* адзначаны не толькі ў тых групах назоўнікаў, для якіх у граматыках дапускаюцца варыянтныя формы з нулявым канчаткам і канчаткам *-аў (-яў)*, але і ў назоўніках з асновай на заднеязычныя *г, к, х*, у назоўніках на *-ія (-ыя)* і наогул у шматскладовых назоўніках, для якіх граматыкі падаюць толькі формы з нулявым канчаткам;

- па-сёмае, дапушчаны памылкі і ва ўжыванні канчаткаў роднага склону адзіночнага ліку назоўнікаў мужчынскага роду: замест канчаткаў *-а, -у* ў тэрміналагічных даведніках зафіксаваны адпаведна канчаткі *-у, -а*.

Такім чынам, функцыянаванне назоўніка ў розных тэрмінасістэмах беларускай мовы мае пэўныя асаблівасці і патрабуе далейшага ўпарадкавання.

Літаратура

1. Ляшчынская, В.А. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка : вучэб. дапаможнік для студэнтаў ВНУ / В.А. Ляшчынская. – Мінск : УП “ІВЦ Мінфіна”, 2003. – 243 с.

2. Самуйлік, Я.Р. Адметнасці ўжывання прыметніка ў тэрміналогіі / Я.Р. Самуйлік // Аспекты преподавания профессиональной лексики : сб. науч. ст. / Брест. гос. техн. ун-т, Брест. гос. ун-т ; редкол.: Я.Г. Самуйлик [и др.] ; под ред. Н.Л. Макаренко. – Брест, 2013. – С. 105–109.

3. Тэорыя і практыка беларускай тэрміналогіі / Г.У. Арашонкава [і інш.] ; пад навук. рэд. А.І. Падлужнага. – Мінск : Беларуская навука, 1999. – 175 с.

Умоўныя скарачэнні

1. РБМС – Русско-белорусский математический словарь / Я.В. Радыно [и др.] ; под общ. ред. Я.В. Радыно. – Минск : Выш. шк., 1993. – 239 с.
2. РБС – Русско-белорусский словарь : в 3 т. / Акад. наук Беларуси, Ин-т языкознания им. Я. Коласа. – 5 изд., испр. – Минск : БелЭн им. П. Бровки, 1994. –Т. 2 : Л–П. –1994. – 783 с.
3. РБСМФТ – Костюкович, Н.Н. Русско-белорусский словарь математических, физических и технических терминов / Н.Н. Костюкович, В.В. Люштик, В.К. Щербин ; под ред. Н.Н. Костюковича. – Минск : Беларус. Энцыкл., 1995. – 512 с.
4. РБФС – Самайлюковіч, У. Руска-беларускі фізічны слоўнік / У. Самайлюковіч, У. Пазняк, А. Сабалеўскі ; Т-ва беларус. мовы імя Ф. Скарыны, Тэрміналаг. камісія ; навук. рэд. В. Вячорка, А. Шастаковіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1994. – 304 с.
5. ТСВМ – Тэрміналагічны слоўнік па вышэйшай матэматыцы для ВНУ / Т. Сухая [і інш.] ; Т-ва беларус. мовы імя Ф. Скарыны, Тэрміналаг. камісія ; навук. рэд. П. Міхайлаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – 183 с.

Т.Л. ТОБОЛЕВИЧ (г. Брест, БрГТУ)

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ РКИ

Основную задачу преподавателя РКИ на подготовительном факультете видят в том, чтобы сформировать у иностранных учащихся определённый уровень языковой компетенции, обеспечивающий возможность коммуникации в сфере повседневного, социально-культурного и профессионально-речевого общения. Успешность в обучении профессионально-речевому общению достигается за счёт выполнения ряда требований, предъявляемых к организации учебного процесса.

Как известно, формирование любых навыков, в том числе и в сфере научной речи, происходит в процессе выполнения речевых действий *по принципу нарастающей сложности* с использованием языковых средств, без которых речь не может быть нормативной. Однако знание правил и форм изучаемого языка является недостаточным для осуществления коммуникации. Грамматика должна изучаться одновременно с лексикой и фонетикой, так как, не владея фонетикой и лексикой, иностранный слушатель подготовительного факультета не может реализовать в речи свои знания грамматики. Он также не сможет пользоваться языком, не овладев аудированием, говорением, чтением и письмом – видами речевой деятельности. Скрупулёзное изучение фонетических, интонационных особенностей, грамматической системы русского языка со всеми вариантами синтаксических конструкций, а также лексики является базой прочных языковых навыков. Причём работа над ними не должна быть оторвана от общего процесса порождения собственного высказывания, иначе она не будет продуктивной.

Несомненно, что основой прочных знаний является их систематичность и последовательность. Любые навыки и умения, в том числе и в учебно-профессиональной сфере общения, приобретаются, как правило, механическим